

חמשה חומרות וחמשה קולות לפסח - שיעור 507

I. לחנוך הקטן במצות ליל הסדר

(א) **מצה - עיין בסוכה (מ"ג):** קטן היודע לאכול כזית צלי שוחטים עליו קרבן פסח משום חינוך (רש"י) ומ"מ אפילו אם יש מצוה קצת באכילת חצי שיעור מהמצה מ"מ א"צ לחנכו עד שיאכל כזית שלם בכדי אכילת פרס דילמא אתי למיסרך (מהרי"ל דיסקין סינוך ישראל ק"ס) וגם האב לא יאמר לבנו לברך על מצה או מרור אם הוא בר הבנה (ש"ס) וע"ע בשער הציון (תרי"ח - סקל"ז) בענין נתינת לולכו לקטן דמצות חינוך הוא רק על עצם המצוה ולא על פרטי המצוה ולכן ה"ה בנ"ד נותנים לקטנים מצה לאכול בלא פקפוק אפילו חצי שיעור שלא בכדי אכילת פרס ויכול ג"כ לברך ועיין בחינוך הבנים (כ"ז - ע"ז)

(ב) **מותר ליתן להתינוקות שרוצים לאכול קודם התחלת הסדר** אבל מצת מצוה אין להאכילם אם הם בני חינוך (שו"ע הרב תע"ז - כ"ג) ואם הקטן אינו יכול לעמוד עד זמן אכילת מצה צריך לעוררו או לתת לו מצה ומרור ואפיקומן וד' כוסות קודם שישן כך שמעתי מרב מנשה קליין

(ג) **מרור - אפשר ליתן לקטן פחות מכשיעור** די"א שחולה או נשים שאינן יכולין לאכול כזית מרור שיאכלו פחות מכשיעור וזה תלוי בהנ"ל אם יש לחנוך בניו בדבר שהוא בדיעבד וע"ע במהרי"ל דיסקין (ה"ל)

(ד) **ד' כוסות - קטן שהוא בר חינוך מחויבים ליתן לו כוס שמחזיק רביעית יין** והוא צריך לשתות כמלא לוגמיו דידיה שהוא חצי אנץ (קול דודי) אבל יש מקילים (מ"ב תע"ז - סקמ"ו ושער הציון סק"ס) שאינו לעיכוכו וכ"כ הערוך השלחן (סקט"ו) ועיין בפסחים (ק"ח) מחלוקת ת"ק ורבי יהודה והרשב"ם והר"ן והגר"ז והפר"ח

(ה) **סיפור יציאת מצרים - בכמה משפחות מתקבצים כל המשפחה כולה לסבא** והוא מדריך את הסדר אמנם בעצם מצות הלילה הוא דהגדת לבניך ולא לבני בניך ולכן שידקדק האב בעצמו לקיים מצות סיפור יציאת מצרים לבניו ולא יסמוך על הסבא אפילו אם הוא שלוחו דמצוה בו יותר מבשלוחו (תשובות והנהגות ז - ל"ו) והבנות י"א שנשים בכלל פטורות מסיפור יצי"מ (מנחת חינוך מ"ה כ"ח) ממילא שאינן צריכות לומר ההגדה ואף שלא קי"ל כוותיהו אולי עכ"פ יש להקל קצת בחינוך בנותיו (חינוך ישראל ז"ק ס"ג) וע"ע בערוך השלחן (תע"ז - ט"ז) שצריך לחנכם ג"כ שעיקר האמונה תלוי ביציאת מצרים

(ו) **הסיבה - עיין בספר מועדים וזמנים (ג - ה"ז)** דלא מצא הדין מבואר מ"מ סתם שצריך לחנכם ולכתחילה להסב ע"ג כרים ולא לעיכוכה (קול דודי) ומה נקרא הסיבה עיין ספר לקט היושר תלמידו של התה"ד דמהפך ראשו לצד שמאל מעט וכעין זה כתב המ"ב (סק"ז) ובספר פניני הקהלות יעקב השיב שכל אחד יעשה כמנהג אבותיו אם מנהגו שצריך הסיבת גופו כן יעשה והאג"מ ורב יעקב קמינצקי נהגו הסיבת גופם ורב ברוין שכב לגמרי

II. ליל הסדר לחולה שאין בו סכנה או זקן שקשה עליהם המצות

(א) **מצה - חולה וזקן שאינם יכולים ללעוס המצה** או שקשה ללעוס בכדי אכילת פרס יאכלו כזית ממצה טחונה 1.5 אנצעס ואם צריך לרככה בשרית מים מותר אבל אינו יוצא במבושל (קול דודי)

(ב) **מרור - אם אינו יכול בשום אופן לאכול כשיעור יאכל מעט לזכר בלא ברכה** (מ"ב סקמ"ג ושער הציון) ויש מחלוקת בחצי שיעור אם יש בו מצוה (שע"ת צסוף תע"ה) ודעת הגה"ק מראפשיץ דיש להתיר לאדם חלוש לאכול מרור פחות מכזית ולברך עליו ואפשר דזהו דוקא בחריין והשו"ת אבני נזר (שפ"ג) כתב שילמוד דברי הרמב"ם (ח - ו) וכשיגיע לנוסח הברכה יברך על אכילת מרור ותיכף יאכל המרור וזה דומה למה שכתב בספר דרך פקודיך לקידוש הלבנה אחר הזמן דיאמר המימרא בגמרא (סנהדרין מ"ז - והרא"ש ש"ס) והחת"ס והמהר"ם שיק כתבו דאין לומר בריך רחמנא מלכא דעלמא

אשר במאמרו דזהו בכלל לברכה לבטלה (שערים מצויינים בהלכה ק"ט - י"ג)

ג) ד' כוסות - מי שאינו יכול לשתות כ"כ יכול לסמוך על התוספות (פסחים ק"ז: ד"ה חס כתבו) ולשתות רק מלא לוגמיו מפני שהוא מדרבנן (ובאדם בינוני הוא 1 - 3/4 oz) ועיין עוד בשערים מצויינים בהלכה (ק"ח - י"ח) דאינו מחויב להכניס עצמו בצער גדול וחולי בשביל מצות עשה דצער הגוף עדיף מממון (3"ק ג' - ג')

III. להעמיד כלי חמץ בגובה הארון במטבח במקום שאין יכול להושיט שם ידו עיין בערוך השלחן (ת"ח - 3) שיש להתיר שהוא איסור קל דרבנן שהרי אינן בני יומן ולא דמי מללמוד לפני הנר בשבת דאסור אפילו בגובה שתי קומות ועיין באורחות רבינו (פסח ח"ט ט"ז) שלא כסה בנייר הבקבוקים החמוצים הריקים וכדומה בהארון אלא היה קשור שם איזה חבל בשביל היכר (פסקי תשובה תמ"ח - 51)

IV. יש אומרים שיש עצה שימכור ביתו עם כל תכולתו לנכרי ובכך נפטר מבדיקת חמץ עיין במנחת חינוך (מ"ה ט) שהביא מחלוקת ראשונים אם תשכיתו הוא בשב ואל תעשה כמו שחיטה או שהוא מצוה בקום ועשה כמו ציצית (פסחים ז:; לרש"י בשב ואל תעשה ולתוספות בקום ועשה ומשמע מהרמ"א (תמ"ה - ג) הוא רק בשב ואל תעשה (ישרוף הכלי סגי) מ"מ יש להם לשייר לפחות חדר אחד בביתם שלא ימכרו לנכרי ויקיימו שם מצות בדיקת חמץ בליל י"ד או אם אין שם בליל י"ד יבדקו בליל הקודם לאור הנר בלא ברכה ורשאי לשרוף בלילה מיד

V. כתב בספר מחנה ישראל (מהפני חיים פרק י) דאף שאין עוברים על פירורים כבל יראה צריך בדיקה שמא יבוא לאכלם מ"מ בפירורים דקים שאין בהם ממש כמו בחריצי הרצפה והכתלים דנמאסו ואין בהם חשש שמא יבוא לאכלם אין צריך בדיקה (סידור פסח כהלכתה י"ג - הערה 39) וכ"ש חמץ המונח במקום שאינו יכול להכניס ידו דלא יאכלנו ובביטול סגי ולכן לבדוק אחר דברים שאין צריך בדיקה הוא רק מעשה של spring cleaning וצ"ע"ג אם צריך לטרוח עצמינו שהוא חומרא שאתא לידי קולא שהוא ביטול מצות עשה של ושמחת בחגך וכן פסק רב פנחס שיינבערג

VI. איכות הבדיקה - עיין בשע"ת (ת"ג - 3) שמלמד זכות על המוני עם דמקילין לבדוק בליל י"ד דרך העברה בלי חיפוש היטב בחורין וסדקין לפי דתחלה מכבדין ורוחצין הכל היטב ואפילו ע"י א"י מסתברא דנאמנים על נקיותא וכ"כ הדעת תורה דדמי למקום שאין מכניסין בו חמץ ודי לבדוק אותם לאור הנר בהעברה בעלמא וע"ע בארזי הלכנון (ח - דף כ"ד) דהגר"מ פיינשטיין בדק בדירתו הקטנה ארכה כשעה וחצי ואף יותר ובקובץ מבית לוי (ח - כ"ד) הכריע שטוב להשאיר מקום בבית שלא בדק כלל כדי שיהיה חיוב בדיקה באותו מקום בליל י"ד ולהתחייב לכל הדיעות ובבית שיש קטנים חשיב מקום שמכניסים בו חמץ בכל אופן וצריך בדיקה גמורה

VII. חמשה חומרות של פסח

א) חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר עד שתחטפנו שינה (תפ"ח - 3) בליל שבועות ובליל הו"ר אין זה רק מנהג טוב אמנם ליל פסח הוא חיוב מדינה דהשלחן ערוך (ה"ל) ועיין במבקשי תורה (דף ת"פ) במעשה ברבי ישראל מרגלית בליל פסח ועוד מעשה ברב שך בליל פורים

ב) לענין הזמנת אנשים שיבואו לביתך בשבת כשיודעין שיבואו בקאר עיין באג"מ (ח - ט"ז - ט"ז) שהוא גרוע מאיסור לפני עור שהרי הוא עוד באיסור מסית אך שאין עונשין בדיני אדם רק על מסית לע"ז אבל בדיני שמים יענש וזה שאומרים בשם רב ש.ז. אויערבך שיש להתיר אינו אמת כן שמעתי מדיין שמואל פערסט מעיר Chicago שכך שמע מפיו של רב ש.ז. אויערבך וגם אמר לי אין חילוק בין שבת ליו"ט דאסור משום זילזול וחילול השם וכך שמע מפיהם של רב יוסף שלום אלישיב ורב ישראל יעקב פישאר

ג) חייב אדם להראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים (רמב"ם חו"מ ז - ו) ומשמע

שהוא דאורייתא וי"א דמצוה הוא לכל השנה אלא שחכמים חייבו לעשות ד"ז כליל זה ולקיים המצות דרך הסיבה ואבאר

(ד) אם יכול לצאת במצה שנעשה ע"י נכריה או מחללת שבת - עיין בשו"ע (י"א - ז) דטוואן נכרי הציצית וישראל עומד על גבו ואומר שיעשה לשמן להרמב"ם פסול ולהרא"ש כשר וכתב הרמ"א דאם יסייע הישראל מעט כשר ופליגי ג"כ בעיבוד עורות של תפילין (ל"ז - ט) וספר תורה (י"ד רע"א - ה) מ"מ הרמ"א התיר בעע"ג ומסייע הישראל מעט וזה כשיטת הרא"ש ודלא כהרמב"ם אמנם קשה דגבי גט דבעינן כתיבת כל התורף לשמה ולא מועיל עע"ג ויסייע הישראל ועיין בבה"ל (י"א - ז"ה וישראל עומד) שתירץ דלא הקילו הרא"ש (שהובא ברמ"א להלכה) עע"ג כ"א באינה נמשכת הטויה זמן הרבה כגון לטלית אחד אבל אם נמשכת כמו בגט אינו מועיל ולכן עריכת המצה נמשכת זמן רב ואינו מועיל עע"ג (ויסייע הישראל ואומר לשם מצות מצוה) ואיברא השו"ע הרב בקונטרס אחרון תירץ דמותר אם הישראל עע"ג ויסייע מעט אפילו ממשיך זמן רב ולכן בעריכת המצה בנ"ד יש להתיר ועיין בקונטרס אור ישראל (תש"ס אדר ז - י"ט) ומ"מ המ"ב (ת"ס - ה - ג) נוטה לאיסור ע"ש וכן דעת המג"א ועיין בשיעור 383 שכתבתי עוד צדדים להתיר (ע דלרב האי גאון אינו צריך שימור לשמה ב) ועוד דדעת הב"ח דלשמה הוי רק מדרבנן (ג דעת המהרש"ם ה - קל"ה) דאם תחלת הלישה נעשה ע"י ישראל כשר (ז ועוד ההיתר של תינוק שנשבר פ) ויש לצרף שיטת הגר"ז קלעפפיש דכיון דמתירין בצק יותר מטפח לכן מהני העריכה באינם שומרים תורה ומצות וה"ה נכריות (ו ועוד דהנכריות הוי המיעוט וכל דפריש מרובה פריש ויש מפקפקים על כל זה עיין בשיעור 383 מ"מ יש על מי לסמוך

(ה) החזון איש כתב שצריך איזה מרירות לחזרת ואם לאו לא יצא אבל העולם נוהגים אפילו אינו מר כלל אלא שסופו אם נח בקרקע יהיה מר וכתב החזון דעת שצריך לאכול החזון בלי פירור דאם לאו אין מברכין עליו פרי האדמה והגר"א כתב שצריך פירור וכן נהג האג"מ (קול דודי) ורב אהרן קטלר התיר סתם לעטוס למרוך

VIII. חמשה קולות

(א) בדק רק חמץ חשוב ולא פירורים דלא חשיבי וא"צ ביטול (פסקים ו) דהביטול הוא רק שמא ימצא גלוסקא יפה (מג"א תל"ד - סק"ה) ופירורין שא"צ ביטול היינו בפירורין דקין ולא כשהן חתיכות קטנות אף שפחות מכזית צריך בדיקה (אג"מ ה - קמ"ה) ולא בדק הספרים כי סבר שדינם כמקום שאין מכניסין בו חמץ ומ"מ לא למד במקום שהיה בו מאכל וע"ע בחזו"א (קט"ז - י"ח) דאין חילוק בין פירורין לגלוסקא יפה וכ"כ המעשה רב (קט"ד)

(ב) אכילת המצה בבת אחת עיין בשו"ת תרומת הדשן (קל"ט) מצוה מן המובחר לבלוע הכזית בבת אחת וראיה מפסחים (ק"ד) אכלן לחצאין יצא משמע בדיעבד כ"כ השו"ע (תפ"ה - ו) אבל המהרי"ל שהובא במג"א אין צריך בבת אחת ממש אלא אפילו מעט מעט בלא הפסק מותר לכתחלה. וכן כתב השלחן גבוה (כ"ז) וכן שמעתי מרב ברוין

(ג) סיכת ולקיחת רפואות שיש בהם חמץ מותר לחולה שאין בו סכנה אם נפסלו מאכילת כלב קודם הפסח (ג - ס"ז)

(ד) יש סוברים שלא קנסו חז"ל מי שיצא לגמרי מכלל ישראל ומתנהג כנכרי לכל דבר דלא מועיל הגזירה וחמצו כדין של נכרי (ספר מקור חיים במגן האלף תמ"ח - סק"ז ד"ה "עוד") ועפ"ז משתמשים עם יין שרוף שיש בו תערובת חמץ והוא ישן נושן מכמה שנים והוא בגדר חמץ שעבר עליו הפסח וזה דרך לימוד זכות וע"ע בשדי חמד (מטרכת קו"מ ט - אות ה) שהביא הרבה פוסקים כנגד שיטה זו

(ה) אשה העסוקה בסידור השולחן והמאכלים או בעסקי התינוקות יכולה לצאת בשמיעת ההגדה בלבד עיין בשו"ע הרב (תפ"ג - כ"ד) דנכון לכל בני הבית לצאת בשמיעה מבעל הבית משום דברוב עם הדרת מלך ועוד דעת המנחת חינוך (מ"ה כ"ה) שהן פטורין ממצות סיפור יציאת מצרים ולכאורה במקום צורך יש לסמוך עליהם מ"מ צריך לשמוע הקידוש ורבן גמליאל אומר ולשמוע סדר עשר המכות עיין במ"ב (תפ"ג - ס"ד)